

KONJUNKTIVY ZÁVISLÉ NA KONJUNKTIVU NEBO INFINITIVU, ZPŮSOBOVÁ ZÁVISLOST

Termínem „způsobová závislost“ se označuje tendence používat **konjunktiv** ve větách, které jsou samy **závislé** na jiné **větě konjunktivní** (např. na větě účinkové či účelové apod.) nebo na **infinitivní konstrukci** (na akuzativu či nominativu s infinitivem). Způsobová závislost se realizuje zejména ve **složitých souvětích** a v **nepřímé řeči**, kdy se souvětí jako celek stane závislým na jiném predikátu (např. „Řekl, že ví, co jsem ti řekl.“).⁶⁹ V gramatikách se místo termínu „způsobová závislost“ častěji používá termín „připodobnění způsobu“ (*attractio modi*), který však není zcela přesný, protože zahrnuje i případy konjunktivní věty závislé na infinitivu, kde se o připodobnění způsobu ve vlastním slova smyslu nejedná (ve větě by musel být infinitiv). V souvislosti se složitými souvětími se někdy používá také termín „druhá závislost“.

Lze rozlišit **dvě skupiny** vedlejších vět, které mají ve způsobové závislosti konjunktiv. **První** skupinu tvoří věty, které mají v **nezávislém souvětí indikativ** (např. *venisti* v *Gaudet, quod venisti*. „Raduje se, že jsi přišel.“) a které v závislosti na jiném predikátu **získávají konjunktiv** (např. *veneris* ve větě *Scio eum gaudere, quod veneris* „Vím, že se raduje, že jsi přišel.“). Do **druhé** skupiny patří věty, které mají v **nezávislém souvětí konjunktiv** (např. *Orat te, ut venias*. „Prosí tě, abys přišel.“) a které si ho **uchovávají** i ve způsobové závislosti (např. *Scio eum te orare, ut venias*. „Vím, že tě prosí, abys přišel.“). Konjunktiv vyjadřuje tentýž význam jako v nezávislém souvětí, může však dojít ke změně času konjunktivu. V úzkém slova smyslu se termíny „způsobová závislost“ nebo „připodobnění způsobu“ vztahují na indikativní věty, které získávají konjunktiv pouze kvůli závislosti na konjunktivu nebo infinitivu, a konjunktiv v nich není nositelem specifického významového odstínu. Pravidla pro používání konjunktivů v původně indikativních a původně konjunktivních větách jsou však stejná, a proto nebudou tyto skupiny nadále rozlišovány.

Způsobová závislost je **pouze tendencí**, nikoliv pravidlem. I ve složitých souvětích a v nepřímé řeči se **může** vyskytnout **indikativ**, pokud je použití indikativu spojeno s rozdílem ve významu, který mluvčí pokládá za důležitý. Naopak **konjunktiv** vyskytující

69 Definice nepřímé řeči je uvedena v kapitolách *Závislá podmínková souvětí* a *Nepřímá řeč*.

se v **závislosti** na infinitivu nebo konjunktivu nemusí být jen projevem připodobnění způsobu, ale může mít **významové odstíny**, které jsou mu vlastní (může vyjadřovat cizí mínění, charakteristiku osoby či věci atd.). Význam věty a širší kontext mohou pomoci rozhodnout, zda se jedná o prosté připodobnění způsobu nebo ne. Řada případů je však **nejednoznačných** a často je možné interpretovat konjunktiv více způsoby. Tato skutečnost je dalším důvodem, proč se nezdá vhodné vydělovat pouze skupinu vět, u nichž předpokládáme indikativ v nezávislém souvětí.

Za projev pouhé způsobové závislosti lze pokládat konjunktiv *incolerent* ve vztažné větě (1), protože se zdá, že ve srovnání s indikativem *incolunt* ve větě (2) nemá konjunktiv speciální významový odstín.

- (1) *His rebus gestis, omni Gallia pacata tanta huius belli ad barbaros opinio perlata est, uti ab iis nationibus, quae trans Rhenum incolerent, legati ad Caesarem mitterentur...* (Caes. Gall. 2, 35, 1)

Když to bylo všechno vykonáno a v celé Galii nastal klid, k barbarům se o této válce donesla taková pověst, že národy sídlící za Rýnem posílaly k Caesarovi posly...

- (2) *...noluit eum locum, unde Helvetii discesserant, vacare, ne propter bonitatem agrorum Germani, qui trans Rhenum incolunt, suis finibus in Helvetiorum fines transirent et finitimi Galliae provinciae Allobrogibusque essent.* (Caes. Gall. 1, 28, 4)

...nechtěl, aby zůstala neobsazená ta oblast, odkud Helvétiové odešli, aby Germáni, kteří sídlí za Rýnem, nepřecházeli kvůli úrodné půdě ze svého území na území Helvétiů a nestávali se tak sousedy provincie Galie a Allobrogů.

Konjunktiv *vivant* ve větě (3) lze proti tomu interpretovat jako konjunktiv cizího mínění.

- (3) *Apud Hypanim fluvium, qui ab Europae parte in Pontum influit, Aristoteles ait bestio- las quasdam nasci, quae unum diem vivant.* (Cic. Tusc. 1, 39, 4)

Aristotelés uvádí, že u řeky Hypanu, která se vlévá do Černého moře z evropské strany, se vyskytují jacísi malí živočichové, kteří prý žijí jen jeden den.

Také v případě způsobové závislosti vykazují některé věty (např. příslovečné) **větší míru autonomie**. V **indikativu** mohou zůstat **autorské komentáře, obecně platné informace** apod. Zatímco konjunktiv zdůrazňuje začlenění do relativně časových vztahů v rámci souvětí, indikativ může větu stavět mimo rámec souvětí a vztahovat ji k okamžiku promluvy, zdůrazňovat, že se jedná o reálný děj, apod. Tento princip se uplatňuje např. při použití indikativu přítomnosti v rámci souvětí, které je umístěno do minulosti. Příkladem je věta (2), kde indikativ přítomnosti *incolunt* naznačuje, že se jedná o Germány, kteří sídlí za Rýnem i v okamžiku promluvy. Obdobně *influit* (4) vyjadřuje děj platný v minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Příkladem indikativu, který zdůrazňuje reálné uskutečnění děje, je *audierat* (5).

- (4) *Apud Hypanim fluvium, qui ab Europae parte in Pontum influit, Aristoteles ait bestio-
las quasdam nasci, quae unum diem vivant.* (Cic. Tusc. 1, 39, 4)
Aristotelés uvádí, že u řeky Hypanu, která se vlévá do Černého moře z evropské strany, se
vyskytují jacísi malí živočichové, kteří prý žijí jen jeden den.
- (5) *An cum Ameriam non huiusce rei causa venisset, casu accidit, ut id, quod Romae
audierat, primus nuntiaret?* (Cic. S. Rosc. 96)
A když nepřišel do Amerie kvůli této věci, stalo se snad náhodou, že jako první oznámil to,
co slyšel v Římě?

Konjunktivy ve způsobové závislosti

Používání konjunktivů ve způsobové závislosti se řídí pravidly **souslednosti časové**, má **však některá specifika**, která plynou ze složitosti větných struktur. Může se to týkat jak konjunktivů, které jsou transformací původních indikativů, tak konjunktivů v původně konjunktivních větách.

Tvary pro následnost na *-urus sim* a *-urus essem* se ve způsobové závislosti nevyskytují příliš často a někdy jsou nahrazeny konjunktivy pro současnost (tj. konjunktivem přezentu nebo konjunktivem imperfekta). Někdy mají opisné konstrukce na *-urus sim* nebo *-urus essem* spíše modální význam a vyjadřují chtění, záměr atd. nebo ho mohou vyjadřovat.

Nejvíce zvláštností z hlediska slovesných forem používaných v závislých souvětích se vyskytuje v podmínkových souvětích potenciálních a nereálných a obecně při transformaci potenciálních a nereálných konjunktivů, a proto je jim věnována samostatná kapitola *Závislá podmínková souvětí*.

Vedlejší věty s konjunktivem způsobové závislosti lze rozdělit do **dvou skupin** podle toho, zda jsou **závislé na infinitivu** nebo **konjunktivu**. Pravidla pro používání konjunktivů budou ukázána na příkladech z nepřímé řeči. Bude se jednat o věty tázací, které mají konjunktiv i mimo nepřímou řeč, ale jejich výhodou je jednoznačnost ve vyjádření vztahů souslednosti, předčasnosti a následnosti. Pravidla pro používání konjunktivů jsou nicméně stejná i v jiných typech souvětí, a to jak v těch, kde je vedlejší věta původně indikativní, tak v těch, kde je v nezávislém souvětí vedlejší věta konjunktivní. Hlavním kritériem je vyjádření současnosti, předčasnosti nebo následnosti věty vedlejší k ději predikátu, na němž je závislá. Výklad není vyčerpávajícím přehledem všech možností, ale naznačením hlavních principů.

Závislost na infinitivu

Ve větách závislých na infinitivu se používají **konjunktivy podle souslednosti časové**. **Infinitiv perfekta** (a **participium perfekta pasiva**) funguje jako **čas vedlejší, infinitivy prézentu a futura** (a také **participium prézentu a futura** a další **neurčité tvary slovesné**) **nemají platnost ani času hlavního, ani času vedlejšího**. Souslednost se řídí **podle času predikátu, na kterém závisejí** a který je jim nadřizen:

- Pokud je **nadřizený predikát** ve větě hlavní **v čase hlavním**, uplatní se ve větě vedlejší **souslednost jako po čase hlavním**.
- Pokud je **nadřizený predikát** ve větě hlavní **v čase vedleším**, uplatní se ve větě vedlejší **souslednost jako po čase vedleším**.

Ve vedlejší větě se uplatní konjunktiv pro současnost, předčasnost nebo následnost podle toho, zda je její děj ve vztahu k infinitivu současný, předčasný nebo následný. Čas infinitivu pak vyjadřuje současnost, předčasnost nebo následnost k slovesu hlavní věty. Princip fungování způsobové závislosti je ukázán na příkladech několika nezávislých souvětí, která se dostanou do závislosti na slovese *dicere*. Přehled všech základních možností je uveden v závěrečné tabulce. Symbolem *V1* je označena původní věta hlavní nezávislého souvětí (tj. věta řídicí), symbolem *V2* věta vedlejší nezávislého souvětí a symbolem *V0* věta hlavní celého souvětí.

Quaerit, quid faciamus.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaerit</i> , Ptá se, prézens, v závislosti se bude jednat o současný děj s dějem věty hlavní	<i>quid faciamus.</i> co děláme. současnost s <i>quaerit</i>
<i>Dico</i> Říkám, čas hlavní	<i>eum quaerere</i> , že se ptá, současnost s <i>dico</i>	<i>quid faciamus.</i> co děláme. současnost s <i>quaerere</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. <i>quaerere</i> , ale hlavní čas <i>dico</i> ve větě hlavní

<i>Dicebam / Dixi</i> Říkal jsem / řekl jsem čas vedlejší	<i>eum quaerere,</i> že se ptá, současnost s <i>dicebam / dixi</i>	<i>quid faceremus.</i> co děláme. současnost s <i>quaerere</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. <i>quaerere</i> , ale vedlejší čas <i>dicebam / dixi</i> ve větě hlavní
---	--	---

Vztahy mezi větami lze vyjádřit také graficky. Současný děj je na stejné úrovni, předčasný o úroveň níže a následný o úroveň výše. Pozice *quaerere* vyjadřuje současnost s *dico (dixi)*, tedy s dějem umístěným nalevo od něj. Taktéž poloha *faciamus (faceremus)* je vyjádřením současnosti s dějem nalevo od něj, tedy s *quaerere*. Stejným způsobem jsou zpracována i všechna následující schémata. V následujícím souvětí se tedy všechny tři děje odehrávají současně.

<i>Dico (Dixi)</i>	<i>eum quaerere</i>	<i>quid faciamus (quid faceremus).</i>
--------------------	---------------------	--

Quaerit, quid fecerimus.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaerit,</i> Ptá se, prézens, v závislosti se bude jednat o současný děj s dějem věty hlavní	<i>quid fecerimus.</i> co jsme udělali. předčasnost před <i>quaerit</i>
<i>Dico</i> Říkám, čas hlavní	<i>eum quaerere,</i> že se ptá, současnost s <i>dico</i>	<i>quid fecerimus.</i> co jsme udělali. předčasnost před <i>quaerere</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. <i>quaerere</i> , ale hlavní čas <i>dico</i> ve větě hlavní
<i>Dicebam / Dixi</i> Říkal jsem / řekl jsem čas vedlejší	<i>eum quaerere,</i> že se ptá, současnost s <i>dicebam / dixi</i>	<i>quid fecissemus.</i> co jsme udělali. předčasnost před <i>quaerere</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. <i>quaerere</i> , ale vedlejší čas <i>dicebam / dixi</i> ve větě hlavní

Grafické znázornění:

<i>Dico (Dixi)</i>	<i>eum quaerere</i>	<i>quid fecerimus (quid fecissemus).</i>
--------------------	---------------------	--

Quaerebat / Quaesivit, quid faceremus.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaerebat / Quaesivit,</i> Ptal se / Zeptal se, minulý čas, v závislosti se bude jednat o předčasný děj před dějem věty hlavní	<i>quid faceremus.</i> co děláme. současnost s <i>quaesivit</i>
<i>Dico</i> Říkám, čas hlavní	<i>eum quaesivisse,</i> že se ptal / zeptal, předčasnost před <i>dico</i>	<i>quid faceremus.</i> co jsme dělali. současnost s <i>quaesivisse</i> o čase konjunktivu rozhoduje inf. pf. <i>quaesivisse</i> , který má platnost času vedlejšího
<i>Dicebam / Dixi</i> Říkal jsem / řekl jsem čas vedlejší	<i>eum quaesivisse,</i> že se ptal / zeptal, předčasnost před <i>dicebam / dixi</i>	<i>quid faceremus.</i> co jsme dělali. současnost s <i>quaesivisse</i> o čase konjunktivu rozhoduje inf. pf. <i>quaesivisse</i> , který má platnost času vedlejšího

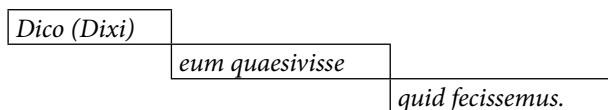
Grafické znázornění:

<i>Dico (Dixi)</i>	<i>eum quaesivisse</i>	<i>quid faceremus.</i>
--------------------	------------------------	------------------------

Quaerebat / Quaesivit, quid fecissemus.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaerebat / Quaesivit,</i> Ptal se / Zeptal se, minulý čas, v závislosti se bude jednat o předčasný děj před dějem věty hlavní	<i>quid fecissemus.</i> co jsme udělali. předčasnost před <i>quaesivit</i>
<i>Dico</i> Říkám, čas hlavní	<i>eum quaesivisse,</i> že se ptal / zeptal, předčasnost před <i>dico</i>	<i>quid fecissemus.</i> co jsme udělali. předčasnost před <i>quaesivisse</i> o čase konjunktivu rozhoduje inf. pf. <i>quaesivisse</i> , který má platnost času vedlejšího
<i>Dicebam / Dixi</i> Říkal jsem / řekl jsem čas vedlejší	<i>eum quaesivisse,</i> že se ptal / zeptal, předčasnost před <i>dicebam / dixi</i>	<i>quid fecissemus.</i> co jsme dělali. předčasnost před <i>quaesivisse</i> o čase konjunktivu rozhoduje inf. pf. <i>quaesivisse</i> , který má platnost času vedlejšího

Grafické znázornění:

Quaeret, quid faciamus.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaeret,</i> Bude se ptát, budoucí čas, v závislosti se bude jednat o děj následný po ději věty hlavní	<i>quid faciamus.</i> co děláme. současnost s <i>quaeret</i>

<i>Dico</i> Říkám, čas hlavní	<i>eum quaesitum esse</i> , že se bude ptát, následnost po <i>dico</i>	<i>quid faciamus.</i> co děláme. současnost s <i>quaesitum esse</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. fut. <i>quaesitum esse</i> , ale hlavní čas <i>dico</i> ve větě hlavní
<i>Dicebam / Dixi</i> Říkal jsem / řekl jsem čas vedlejší	<i>eum quaesitum esse</i> , že se bude ptát, následnost po <i>dicebam / dixi</i>	<i>quid faceremus.</i> co děláme. současnost s <i>quaesitum esse</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. fut. <i>quaesitum esse</i> , ale vedlejší čas <i>dicebam / dixi</i> ve větě hlavní

Grafické znázornění:

	<i>eum quaesitum esse</i>	<i>quid faciamus (quid faceremus).</i>
<i>Dico (Dixi)</i>		

Quaeret quid fecerimus.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaeret</i> , Bude se ptát, budoucí čas, v závislosti se bude jednat o děj následný po ději věty hlavní	<i>quid fecerimus.</i> co jsme udělali. předčasnost před <i>quaeret</i>
<i>Dico</i> Říkám, čas hlavní	<i>eum quaesitum esse</i> , že se bude ptát, následnost po <i>dico</i>	<i>quid fecerimus.</i> co jsme udělali. předčasnost před <i>quaesitum esse</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. fut. <i>quaesitum esse</i> , ale hlavní čas <i>dico</i> ve větě hlavní
<i>Dicebam / Dixi</i> Říkal jsem / řekl jsem čas vedlejší	<i>eum quaesitum esse</i> , že se bude ptát, následnost po <i>dicebam / dixi</i>	<i>quid fecissemus.</i> co jsme udělali. předčasnost před <i>quaesitum esse</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. fut. <i>quaesitum esse</i> , ale vedlejší čas <i>dicebam / dixi</i> ve větě hlavní

Grafické znázornění (konjunktivy pro předčasnost nevymezují jednoznačně zařazení děje vzhledem k větě hlavní *dico / dixi*):

	<i>eum quaesitum esse</i>	
		<i>quid fecerimus (quid fecissemus).</i>
<i>Dico (Dixi)</i>		<i>quid fecerimus (quid fecissemus).</i>

Stejným způsobem se používají konjunktivy ve větě, která byla v nezávislém souvětí indikativní, např. *Gaudeo, quod id dicis*; *Gaudeo, quod id dixisti* atd. Pro volbu konjunktivu není rozhodující způsob v původní nezávislé větě, ale časové vztahy současnosti, předčasnosti a následnosti. Souvětí *Gaudeo, quod id dicis* „Raduji se, že to říkáš“ by tedy mělo v závislosti na *dico* podobu *Dico me gaudere, quod id dicas* „Říkám, že mám radost, že to říkáš“ a v závislosti na *dixi* podobu *Dixi me gaudere, quod id diceres* „Řekl jsem, že se raduji, že to říkáš.“

Přehled základních slovesných forem

Následující tabulky shrnují tvary, které se objevují ve větě vedlejší závislé na infinitivu.

Schéma použití konjunktivů

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
čas hlavní	infinitiv prézentu, futura participium prézentu, futura	konj. préz. (současnost) konj. pf. (předčasnost) <i>-urus sim</i> (následnost)
	infinitiv perfekta participium perfekta	konj. impf. (současnost) konj. plpf. (předčasnost) <i>-urus essem</i> (následnost)
čas vedlejší	infinitiv prézentu, futura participium prézentu, futura	konj. impf. (současnost) konj. plpf. (předčasnost) <i>-urus essem</i> (následnost)
	infinitiv perfekta participium perfekta	konj. impf. (současnost) konj. plpf. (předčasnost) <i>-urus essem</i> (následnost)

Schéma použití konjunktivů s příklady

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
<p><i>Dico, dicam, dic</i> Říkám, řeknu, řekni čas hlavní</p>	<p><i>eum quaerere, quaesitum esse,</i> že se ptá, že se bude ptát, infinitiv prézentu, futura participium prézentu, futura</p>	<p><i>quid faciamus.</i> co děláme. konj. prézentu (současnost) <i>quid fecerimus.</i> co jsme udělali. konj. perfekta (předčasnost) <i>quid facturi simus.</i> co budeme dělat. -urus sim (následnost)</p>
	<p><i>eum quaesivisse,</i> že se ptal / zeptal, infinitiv perfekta participium perfekta</p>	<p><i>quid faceremus.</i> co děláme. konj. imperfekta (současnost) <i>quid fecissemus.</i> co jsme udělali. konj. plusquamperfekta (předčasnost) <i>quid facturi essemus.</i> co budeme dělat. -urus essem (následnost)</p>
<p><i>Dicebam, dixi, dixeram</i> Říkal jsem, řekl jsem čas vedlejší</p>	<p><i>eum quaerere, quaesitum esse,</i> že se ptá, že se bude ptát, infinitiv prézentu, futura participium prézentu, futura</p>	<p><i>quid faceremus.</i> co děláme. konj. imperfekta (současnost) <i>quid fecissemus.</i> co jsme udělali. konj. plusquamperfekta (předčasnost) <i>quid facturi essemus.</i> co budeme dělat. -urus essem (následnost)</p>
	<p><i>eum quaesivisse,</i> že se zeptal, infinitiv perfekta participium perfekta</p>	<p><i>quid faceremus.</i> co děláme. konj. imperfekta (současnost) <i>quid fecissemus.</i> co jsme udělali. konj. plusquamperfekta (předčasnost) <i>quid facturi essemus.</i> co budeme dělat. -urus essem (následnost)</p>

Přehled platí v plném rozsahu pro věty, které vzhledem ke svému významu mohou vyjadřovat vztahy současnosti, předčasnosti a následnosti (např. obsahové věty tázací nebo oznamovací po *non dubito, quin*). Ve větách, které vyjadřují pouze některý typ vztahů (např. pouze současnost), se vyskytují pouze některé konjunktivy (např. pouze konjunktivy pro současnost). Příkladem takových vět jsou věty obsahové žádací nebo účelové, v nichž se může objevit pouze konjunktiv přítentu nebo imperfekta (6).

- (6) *Is mihi dixit se Athenis me **expectaturum**, ut mecum **decederet**.* (Cic. Att. 6, 3, 9)
Řekl mi, že na mě bude čekat v Athénách, aby se mnou odešel.

Tentýž princip se uplatňuje i v případě opisné konstrukce *fore (futurum esse)*, *ut* s **konjunktivem přítentu** nebo **imperfekta**, která slouží pro vyjádření **následnosti** (viz kapitoly *Vyjádření následnosti* a *Akuzativ s infinitivem*). Jedná se o obsahovou větu oznamovací s *ut (fiet, ut* nebo *erit, ut* „stane se, že“), která díky závislosti na uvozujícím predikátu získala podobu infinitivní konstrukce.

Čas hlavní Spero Doufám,	<i>fore / futurum esse, ut</i> <i>fore / futurum esse, ut</i> že budeš mlčet.	konjunktiv přítentu (7) taceas.
Čas vedlejší Sperabam Doufal jsem,	<i>fore / futurum esse, ut</i> <i>fore / futurum esse, ut</i> že budeš mlčet.	konjunktiv imperfekta (8) taceres.

- (7) *Video te alte spectare et velle in caelum migrare. Spero **fore, ut contingat** id nobis.* (Cic. Tusc. 1, 34)
Vidím, že se díváš vzhůru a chceš přesídlit do nebe. Doufám, že se nám to podaří.
- (8) *Clamabant **fore, ut ipsi se di immortales ulciscerentur**...* (Cic. Verr. II 4, 87)
Křičeli, že je pomstí sami nesmrtelní bohové...

Příklady

Současnost:

Věta (9) odpovídá vzoru *Dico eum quaerere, quid faciamus*. (konjunktiv *dicat* vyjadřuje současnost s *intellegere*, o čase konjunktivu rozhoduje *solent*) a věta (10) vzoru *Dico eum quaesivisse, quid faceremus*. (konjunktiv *sentiret* vyjadřuje současnost s *quaesisse*, které rozhoduje i o čase konjunktivu).

- (9) *Solent enim isti negare nos **intellegere, quid dicat** Epicurus.* (Cic. Tusc. 3, 17, 37)
Tihle obvykle tvrdí, že nechápeme, co Epikúros říká.

- (10) *Sese aiunt quaesisse de Cassio, quid Sulla sentiret.* (Cic. Sull. 36)

Říkají, že se zeptali Cassia, co si Sulla myslí.

Předčasnost:

Ve větě (11) je konjunktiv použit podle vzoru *Dico eum quaerere, quid fecerimus.* (konjunktiv *interfecti sint* vyjadřuje předčasnost před *laudari*, o čase konjunktivu rozhoduje *mos est*) a ve větě (12) podle vzoru *Dixi eum querere, quid fecissemus.* (konjunktiv *vidisses* vyjadřuje předčasnost před *moleste ferre*, o čase konjunktivu rozhoduje *scripsit*).

- (11) ...*mos est Athenis laudari in contione eos, qui sint in proeliis interfecti.*... (Cic. orat. 151)

...v Athénách je zvykem, že se na shromáždění (občanů) chválí ti, kteří byli zabiti v boji...

- (12) *C. Trebatius, familiaris meus, ad me scripsit te ex se quaesisse, quibus in locis essem, molesteque te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses,*... (Cic. fam. 4, 1, 1)

Můj přítel C. Trebatius mi napsal, že ses ho ptal, kde jsem, a že tě mrzí, že ses ze zdravotních důvodů se mnou nepotkal, když jsem přišel k městu,...

Následnost:

Konjunktiv ve větě (13) odpovídá příkladu *Dico eum quaerere, quid facturi simus.* (konjunktiv *facturus sit* vyjadřuje následnost po *perspicere*, o čase konjunktivu rozhoduje *puto*) a ve větě (14) příkladu *Dico eum quaesivisse, quid facturi essemus.* (konjunktiv *moriturus esset* vyjadřuje následnost po *dixisse*, které rozhoduje i o čase konjunktivu).

- (13) *Nam de Pollione Asinio puto te perspicere, quid facturus sit.* (Dolab. Cic. fam. 11, 9, 1)

A pokud jde o Asinia Polliona, myslím, že víš, co udělá.

- (14) ...[sc. Posidonius] *adfert Rhodium quendam morientem sex aequales nominasse et dixisse, qui primus eorum, qui secundus, qui deinde deinceps moriturus esset.* (Cic. div. 1, 64)

...Poseidónios uvádí, že když jeden Rhodan umíral, jmenoval šest vrstevníků a řekl, kdo z nich umře jako první, kdo druhý a v jakém pořadí budou následovat další.

Závislost na konjunktivu

Ve větách závislých na slovese v konjunktivu se rovněž používají konjunktivy ve shodě s **pravidly souslednosti časové**. Konjunktiv **prézentu** řídicího slovesa má platnost času **hlavního**, konjunktivy **imperfekta**, **perfekta** a **plusquamperfekta** platnost času **vedlejšího**. Ve vedlejší větě se uplatní konjunktiv pro současnost, předčasnost nebo

následnost podle toho, zda je její děj ve vztahu ke konjunktivní řídící větě současný, předčasný nebo následný. Princip používání konjunktivu je ukázán na příkladech několika nezávislých souvětí, která se stanou závislými na *non dubitare*. Přehled základních možností je uveden v závěrečné tabulce.

Quaerit, quid faciam.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaerit</i> , Ptá se, prézens, v závislosti se bude jednat o současný děj s dějem věty hlavní	<i>quid faciam</i> . co dělám. současnost s <i>intellegit</i>
<i>Non dubito</i> , Nepochybuji, čas hlavní	<i>quin quaerat</i> , že se ptá, současnost s <i>non dubito</i>	<i>quid faciam</i> . co dělám. současnost s <i>quaerat</i> o čase konjunktivu rozhoduje conj. préz. <i>quaerat</i> , který má platnost času hlavního
<i>Non dubitabam / dubitavi</i> , Nepochyboval jsem, čas vedlejší	<i>quin quaereret</i> , že se ptá, současnost s <i>non dubitabam / dubitavi</i>	<i>quid facerem</i> . co dělám. současnost s <i>quaereret</i> o čase konjunktivu rozhoduje conj. impf. <i>quaereret</i> , který má platnost času vedlejšího

Grafické znázornění:

<i>Non dubito (dubitabam)</i>	<i>quin quaerat (quaereret)</i>	<i>quid faciam (facerem)</i> .
-------------------------------	---------------------------------	--------------------------------

Quaerit, quid fecerim.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaerit</i> , Ptá se, prézens, v závislosti se bude jednat o současný děj s dějem věty hlavní	<i>quid fecerim</i> . co jsem udělal. předčasnost před <i>quaerit</i>

<i>Non dubito,</i> Nepochybuji, čas hlavní	<i>quin quaerat,</i> že se ptá, současnost s <i>non dubito</i>	<i>quid fecerim.</i> co jsem udělal. předčasnost před <i>quaerat</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. préz. <i>quaerat</i> , který má platnost času hlavního
<i>Non dubitabam / dubitavi,</i> Nepochyboval jsem, čas vedlejší	<i>quin quaereret,</i> že se ptá, současnost s <i>non dubitabam / dubitavi</i>	<i>quid fecissem.</i> co jsem udělal. předčasnost před <i>quaereret</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. impf. <i>quaereret</i> , který má platnost času vedlejšího

Grafické znázornění:

<i>Non dubito (dubitabam)</i>	<i>quin quaerat (quaereret)</i>	<i>quid fecerim (fecissem).</i>
-------------------------------	---------------------------------	---------------------------------

Quaerebat / quaesivit, quid facerem.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaerebat / quaesivit,</i> Ptal se / zeptal se, minulý čas, v závislosti se bude jednat o předčasný děj před dějem věty hlavní	<i>quid facerem.</i> co dělám. současnost s <i>quaerebat / quaesivit</i>
<i>Non dubito,</i> Nepochybuji, čas hlavní	<i>quin quaesiverit,</i> že se ptal / zeptal, předčasnost před <i>non dubito</i>	<i>quid facerem.</i> co dělám. současnost s <i>quaesiverit</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. pf. <i>quaesiverit</i> , který má platnost času vedlejšího
<i>Non dubitabam / dubitavi,</i> Nepochyboval jsem, čas vedlejší	<i>quin quaesivisset,</i> že se ptal / zeptal, předčasnost před <i>non dubitabam / dubitavi</i>	<i>quid facerem.</i> co dělám. současnost s <i>quasivisset</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. plpf. <i>quasivisset</i> , který má platnost času vedlejšího

Grafické znázornění:

<i>Non dubito (dubitabam)</i>	<i>quin quaesiverit (quaesivisset)</i>	<i>quid facerem.</i>
-------------------------------	--	----------------------

Quaerebat / quaesivit, quid fecissem.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaerebat / quaesivit,</i> Ptal se / zeptal se, minulý čas, v závislosti se bude jednat o předčasný děj před dějem věty hlavní	<i>quid fecissem.</i> co jsem udělal. předčasnost před <i>quaerebat / quaesivit</i>
<i>Non dubito,</i> Nepochybuji, čas hlavní	<i>quin quaesiverit,</i> že se ptal / zeptal, předčasnost před <i>non dubito</i>	<i>quid fecissem.</i> co jsem udělal. předčasnost před <i>quaesiverit</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. pf. <i>quaesiverit</i> , který má platnost času vedlejšího
<i>Non dubitabam / dubitavi,</i> Nepochyboval jsem, čas vedlejší	<i>quin quaesivisset,</i> že se ptal / zeptal, předčasnost před <i>non dubitabam / dubitavi</i>	<i>quid fecissem.</i> co jsem udělal. předčasnost před <i>quaesivisset</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. plpf. <i>quaesivisset</i> , který má platnost času vedlejšího

Grafické znázornění:

<i>Non dubito (dubitabam)</i>	<i>quin quaesiverit (quaesivisset)</i>	<i>quid fecissem.</i>
-------------------------------	--	-----------------------

Quaeret quid faciam.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaeret,</i> Bude se ptát, futurum, v závislosti se bude jednat o následný děj po ději věty hlavní	<i>quid faciam.</i> co dělám. současnost s <i>quaeret</i>
<i>Non dubito,</i> Nepochybují, čas hlavní	<i>quin quaesiturus sit,</i> že pochopí, následnost po <i>non dubito</i>	<i>quid faciam.</i> co dělám. současnost s <i>quaesiturus sit</i> o čase konjunktivu rozhoduje conj. prez. <i>sit</i> , který má platnost času hlavního
<i>Non dubitabam / dubitavi,</i> Nepochyboval jsem, čas vedlejší	<i>quin quaesiturus esset,</i> že pochopí, následnost po <i>non dubitabam / dubitavi</i>	<i>quid facerem.</i> co dělám. současnost s <i>quaesiturus esset</i> o čase konjunktivu rozhoduje conj. impf. <i>esset</i> , který má platnost času vedlejšího

Grafické znázornění:

	<i>quin quaesiturus sit (quaesiturus esset)</i>	<i>quid faciam (facerem).</i>
<i>Non dubito (dubitabam)</i>		

Quaeret, quid feceris.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Quaeret,</i> Bude se ptát, futurum, v závislosti se bude jednat o následný děj po ději věty hlavní	<i>quid fecerim.</i> co jsem udělal. předčasnost před <i>quaeret</i>
<i>Non dubito,</i> Nepochybují, čas hlavní	<i>quin quaesiturus sit,</i> že se bude ptát, následnost po <i>non dubito</i>	<i>quid fecerim.</i> co jsem udělal. předčasnost před <i>quaesiturus sit</i> o čase konjunktivu rozhoduje conj. prez. <i>sit</i> , který má platnost času hlavního

<p><i>Non dubitabam / dubitavi,</i> Nepochyboval jsem, čas vedlejší</p>	<p><i>quin quaesiturus esset,</i> že se bude ptát, následnost po <i>non dubitabam / dubitavi</i></p>	<p><i>quid fecissem.</i> co jsem udělal. předčasnost před <i>quaesiturus esset</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. impf. <i>esset</i>, který má platnost času vedlejšího</p>
---	---	--

Grafické znázornění:

<p><i>Non dubito (dubitabam)</i></p>	<p><i>quin quaesiturus sit (quaesiturus esset)</i></p>	<p><i>quid fecerim(fecissem).</i></p>
	<p><i>quid fecerim(fecissem).</i></p>	

Stejným způsobem se používají konjunktivy ve větě, která byla v nezávislém souvětí indikativní, např. *Gaudeo, quod id dicis; Gaudeo, quod id dixisti* atd. Pro volbu konjunktivu není rozhodující způsob v původní nezávislé větě, ale časové vztahy současnosti, předčasnosti a následnosti. Souvětí *Gaudeo, quod id dicis* „Raduji se, že to říkáš“ by tedy mělo v závislosti na *quaerit* podobu *Quaerit, num gaudeam, quod id dicas* „Ptá se, zda se raduji, že to říkáš“ a v závislosti na *quaesivit* podobu *Quaesivit, num gauderem, quod id diceres* „Zeptal se, zda se raduji, že to říkáš.“

Přehled základních slovesných forem

Následující tabulky shrnují slovesné formy, které se objevují ve větě vedlejší závislé na konjunktivu.

Schéma použití konjunktivů

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
čas hlavní	konjunktiv přezentu, opisné časování na <i>-urus sim</i>	konj. přez. (současnost) konj. pf. (předčasnost) <i>-urus sim</i> (následnost)
	konjunktiv perfekta	konj. impf. (současnost) konj. plpf. (předčasnost) <i>-urus essem</i> (následnost)
čas vedlejší	konjunktiv imperfekta, opisné časování na <i>-urus essem</i>	konj. impf. (současnost) konj. plpf. (předčasnost) <i>-urus essem</i> (následnost)
	konjunktiv plusquamperfekta	konj. impf. (současnost) konj. plpf. (předčasnost) <i>-urus essem</i> (následnost)

Schéma použití konjunktivů s příklady

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
<p><i>Non dubito, dubitabo,</i> Nepochybuji, nebudu pochybovat čas hlavní</p>	<p><i>quin quaerat, quaesiturus sit,</i> že se ptá, že se zeptá, konjunktiv přítentu opisné časování na -urus sim</p>	<p><i>quid faciam.</i> co děláme. konj. přítentu (současnost) <i>quid fecerim.</i> co jsme udělali. konj. perfekta (předčasnost) <i>quid facturus sim.</i> co udělám. -urus sim (následnost)</p>
	<p><i>quin quaesiverit,</i> že se ptal / zeptal, konjunktiv perfekta</p>	<p><i>quid facerem.</i> co dělám. konj. imperfekta (současnost) <i>quid fecissem.</i> co jsem udělal. konj. plusquamperfekta (předčasnost) <i>quid facturus essem.</i> co budu dělat. -urus essem (následnost)</p>
<p><i>Non dubitabam, dubitavi,</i> Nepochyboval jsem čas vedlejší</p>	<p><i>quin quaereret, quaesiturus esset,</i> že se ptá, že se zeptá, konjunktiv imperfekta opisné časování na -urus essem</p>	<p><i>quid facerem.</i> co dělám. konj. imperfekta (současnost) <i>quid fecissem.</i> co jsem udělal. konj. plusquamperfekta (předčasnost) <i>quid facturus essem.</i> co budu dělat. -urus essem (následnost)</p>
	<p><i>quin quaesivisset,</i> že se ptal / zeptal, infinitiv perfekta participium perfekta</p>	<p><i>quid facerem.</i> co dělám. konj. imperfekta (současnost) <i>quid fecissem.</i> co jsem udělal. konj. plusquamperfekta (předčasnost) <i>quid facturus essem.</i> co budu dělat. -urus essem (následnost)</p>

Přehled platí v plném rozsahu pro věty, které vzhledem ke svému významu mohou vyjadřovat vztahy současnosti, předčasnosti a následnosti. Ve větách, které vyjadřují pouze některý typ vztahů (např. pouze současnost), se vyskytují pouze některé konjunktivy (např. konjunktivy pro současnost). Příkladem takových vět jsou věty obsahové žádací nebo účelové, v nichž se může objevit pouze konjunktiv přítomnosti (15) nebo imperfekta.

- (15) *Reliquum est, ut te hoc rogem et a te petam, ne temere naviges...* (Cic. *fam.* 16, 9, 4)
Zbývá, abych tě prosil a žádal, aby sis při plavbě nepočínal nerozvázně...

Příklady

Současnost:

Věta (16) odpovídá vzoru *Non dubito, quin quaerat, quid faciam*. (konjunktivy *exturbent* a *maneant* vyjadřují současnost se *sint*, o čase konjunktivu rozhoduje *sint*). Konjunktivy ve větě (17) jsou použity jako v příkladu *Non dubitabam, quin quaereret, quid facerem*. (konjunktiv *sciret* vyjadřuje současnost s *indicaret*, o čase konjunktivu rozhoduje *indicaret*). Ve větě (18) vyjadřuje konjunktiv *viverent* současnost s *esset*.

- (16) *Itaque quaero, qui sint isti optimates, qui me exturbent, cum ipsi domi maneant.* (Cic. *Att.* 8, 16, 2)
A proto se ptám, kdo jsou ti optimáti, kteří mě vyhánějí, třebaže sami zůstávají doma.
- (17) *Hortatus sum, ut ea, quae sciret, sine timore indicaret.* (Cic. *Catil.* 3, 8)
Vyzval jsem ho, aby bez obav řekl to, co ví.
- (18) *Dictatorem, qui censor ante fuisset vetustissimusque ex iis, qui viverent, censoriis esset, creari placuit...* (Liv. 23, 22, 10)
Bylo rozhodnuto, aby byl diktátorem zvolen ten, kdo už byl předtím cenzorem a byl nejstarší z bývalých cenzorů, kteří byli ještě naživu,...

Předčasnost:

Použití konjunktivů ve větě (19) odpovídá příkladu *Non dubito, quin quaesiturus sit, quid fecerim*. (konjunktiv *perfecerit* vyjadřuje předčasnost před *perfecturus sit*, o čase konjunktivu rozhoduje konjunktiv přítomnosti *sit* v *perfecturus sit*). Konjunktivy v (20), (21) jsou použity podle vzoru *Non dubitabam / dubitavi, quin quaereret, quid fecissem*. (konjunktivy plusquamperfekta vyjadřují předčasnost před konjunktivem imperfekta, který rozhoduje o čase konjunktivu).

- (19) *Et quisquam dubitabit, quid virtute perfecturus sit, qui tantum auctoritate perfecit...?* (Cic. *Manil.* 45)
Bude snad někdo pochybovat o tom, co dokáže díky své statečnosti ten, který už toho tolik dokázal svou autoritou...?

- (20) *Consulibus binae legiones **decretae et ut bellum cum Gallis Cisalpinis, qui defecissent a populo Romano, gererent.*** (Liv. 32, 28, 9)
Konzulům byly přiděleny dvě legie, aby vedli válku s předalpskými Galy, kteří odpadli od Římanů.
- (21) *Sciebat homo sapiens ius semper hoc **fuisse, ut, quae tyranni eripuissent, ea tyrannis interfectis ei, quibus erepta essent, recuperarent.*** (Cic. Phil. 2, 96)
Ten moudrý člověk věděl, že vždy platila zásada, že to, co tyrani sebrali, se má po jejich smrti vrátit těm, kterým to sebrali.

Následnost:

Konjunktivy ve větě (22) odpovídají vzoru *Non dubitavi, quin quaereret, quid facturus essem.* (*eventurum esset* vyjadřuje následnost po *praedici posset*, o čase konjunktivu rozhoduje *posset*).

- (22) ...[sc. Chaldei] *diuturna observatione siderum scientiam **putantur effecisse, ut praedici posset, quid cuique eventurum et quo quisque fato natus esset.*** (Cic. div. 1, 2)
...lidé si myslí, že Chaldejci na základě dlouhodobého pozorování hvězd vytvořili teoretickou nauku, takže je možné předvídat, co se komu přihodí a s jakým osudem se kdo narodil.

Některé speciální případy způsobové závislosti

V některých typech závislých vět se používají konjunktivy způsobem, který v přehledech není uveden. Mezi významné případy patří konjunktiv perfekta následující po infinitivu nebo konjunktivu perfekta a konjunktiv perfekta a plusquamperfekta, které svým významem odpovídají futuru II (tzv. zástupné konjunktivy).

Konjunktiv perfekta po infinitivu nebo konjunktivu perfekta

Někdy se v závislé vedlejší větě vyskytne **konjunktiv perfekta** i v případě, že je **ve větě řídicí infinitiv perfekta** nebo **konjunktiv perfekta**. Dochází k tomu tehdy, když je ve větě hlavní celého souvětí **sloveso v hlavním čase** (zejména v přítomnosti) a když by **v nezávislém souvětí** bylo **perfektum ve větě hlavní i vedlejší**. Jedná se např. o věty časové s indikativem perfekta v obou větách nebo o věty účinkové s indikativem perfekta ve větě hlavní a konjunktivem perfekta ve větě vedlejší. Perfektum v těchto vedlejších větách není vyjádřením předčasnosti před dějem věty hlavní, ale je použito tzv. **samostatně** (viz např. kapitolu *Věty účinkové*). Perfektum může rovněž vyjadřovat děje, které se staly **zároveň v jednom okamžiku**, viz (23).

- (23) ...***dixi omnia, cum hominem nominavi.*** (Plin. epist. 4, 22, 4)
...řekl jsem všechno tím, že jsem vyslovil jméno toho člověka.

Samostatné použití času se **zachovává i v závislosti**, a proto se i po infinitivu perfekta (24) nebo konjunktivu perfekta (25) objevuje ve vedlejší větě konjunktiv perfekta.

(24) ...*scribit se sine te fuisse, cum ad mare accesserit.* (Cic. *ad Q. fr.* 3, 1, 25)

...píše, že jsi s ním nebyl, když přišel k moři.

(25) **Quaero, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit...** (Cic. *Vatin.* 22)

Ptám se, zda byl před tebou někdo tak bezbožný, že to udělal...

Stane-li se souvětí **závislé na slovese v čase vedlejší**, používá se ve vedlejší větě **konjunktiv plusquamperfekta**. V takovém případě nelze pouze na základě slovesného tvaru rozhodnout, zda konjunktiv plusquamperfekta vyjadřuje předčasnost před infinitivem perfekta či konjunktivem plusquamperfekta nebo zda se jedná o samostatné děje.

Zástupné konjunktivy

Termínem „**zástupné konjunktivy**“ se někdy označují konjunktivy perfekta a plusquamperfekta, které svým významem odpovídají futuru II v nezávislém souvětí. Vyjadřují tedy **děj, který bude dokončen před jiným dějem budoucím** (resp. následným po ději slovesa ve větě hlavní). Latina nemá k dispozici konjunktiv ani opisnou konstrukci, které by vyjadřovaly předčasnost před budoucím (resp. následným) dějem v závislém souvětí, a proto využívá konjunktivy pro předčasnost, tj. **konjunktiv perfekta a plusquamperfekta**. Volba konjunktivu perfekta nebo plusquamperfekta je ve shodě s pravidly **časové souslednosti a způsobové závislosti**. Způsob použití konjunktivů bude ukázán na souvětí *Id tibi dabo, cum id accepero* „Dám ti to, až to dostanu“, které se dostane do závislosti na slovese řídicím infinitivní konstrukci nebo konjunktivní větě. **Do češtiny se zástupné konjunktivy překládají budoucím časem**, protože vyjadřují děj, který bude následovat po ději slovesa ve větě hlavní.

Zástupný konjunktiv závislý na infinitivu

Zástupné konjunktivy se vyskytují ve větách závislých na **infinitivech futura** či obecněji na **infinitivech** vyjadřujících **děj následující po ději věty hlavní**. Ve větě vedlejší se použije **konjunktiv perfekta**, pokud je ve větě hlavní **čas hlavní**, nebo **konjunktiv plusquamperfekta**, pokud je ve větě hlavní **čas vedlejší**.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Id tibi dabo,</i> Dám ti to, futurum, v závislosti se bude jednat následný děj po ději věty hlavní	<i>cum id accepero.</i> až to dostanu. předčasnost před <i>dabo</i> .
<i>Dico</i> Říkám, čas hlavní	<i>me id tibi daturum esse,</i> že ti to dám, následnost po <i>dico</i>	<i>cum id acceperim.</i> až to dostanu. předčasnost před <i>daturum esse</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. fut. <i>daturum esse</i> , ale hlavní čas <i>dico</i> ve větě hlavní
<i>Dicebam / Dixi</i> Říkal jsem / řekl jsem čas vedlejší	<i>me id tibi daturum esse,</i> že ti to dám, následnost po <i>dicebam / dixi</i>	<i>cum id accepissem.</i> až to dostanu. předčasnost před <i>daturum esse</i> o čase konjunktivu nerozhoduje inf. fut. <i>daturum esse</i> , ale vedlejší čas <i>dicebam / dixi</i> ve větě hlavní

Grafické znázornění:

	<i>me id tibi daturum esse</i>	
		<i>cum id acceperim (accepissem).</i>
<i>Dico (Dixi)</i>		

Příklady

Věta (26) odpovídá příkladu *Dico me id tibi daturum esse, cum id acceperim*. Věta *nisi fecerint* vyjadřuje předčasnost před *persecuturum esse* (tj. neudělají-li to, bude je pronásledovat) a zároveň se oba děje odehrají až po *demonstrat* ve větě hlavní. Ve větě (27) se uplatňuje tentýž princip, pouze sloveso *scripsisti* v hlavní větě je v čase vedlejším (srov. vzor *Dixi me id tibi daturum esse, cum id accepissem*). Konjunktiv *vidisses* vyjadřuje předčasnost před *scripturum esse* a oba děje jsou následné vzhledem ke *scripsisti*.

- (26) *Accepta oratione eorum Caesar obsides imperat eosque ad certam diem adduci iubet; nisi ita fecerint, sese bello civitatem persecuturum demonstrat.* (Caes. Gall. 5, 1, 8)
Caesar přijme jejich omluvu, nařídí jim dát rukojmí a přivést je k určitému dni; dá najevo, že jestliže to neudělají, dá se s nimi do války.

(27) *Et exspecto tuas litteras; scripsisti enim te scripturum esse plura, cum ipsum videres.* (Cic. Att. 10, 4, 5)

A čekám na tvůj dopis; psal jsi totiž, že napíšeš víc, až ho uvidíš.

Zástupný konjunktiv závislý na konjunktivní větě

Zástupné konjunktivy se vyskytují také ve větách závislých na konjunktivní větě, v níž se vyskytuje **konjunktiv** opisného časování činného na *-urus sim / -urus essem* nebo obecněji predikát vyjadřující **děj následující po ději věty hlavní** (např. konjunktiv prézentu nebo imperfekta v obsahové větě žádací apod.). Po tvaru *-urus sim* se použije **konjunktiv perfekta** a po *-urus essem* **konjunktiv plusquamperfekta**.

Věta hlavní (V0)	Věta hlavní nezávislého souvětí (V1)	Věta vedlejší (V2)
	<i>Id tibi dabo,</i> Dám ti to, futurum, v závislosti se bude jednat následný děj po ději věty hlavní	<i>cum id accepero.</i> až to dostanu. předčasnost před <i>dabo</i> .
<i>Quaerit,</i> Ptá se, čas hlavní	<i>num id tibi daturus sim,</i> zda ti to dám, následnost po <i>quaerit</i>	<i>cum id acceperim.</i> až to dostanu. předčasnost před <i>daturus sim</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. préz. <i>sim</i> , který má platnost času hlavního
<i>Quaerebat / Quaesivit,</i> Ptal se / zeptal se čas vedlejší	<i>num id tibi daturus essem,</i> zda ti to dám, následnost po <i>quaerebam / quaesivi</i>	<i>cum id accepissem.</i> až to dostanu. předčasnost před <i>daturus essem</i> o čase konjunktivu rozhoduje konj. impf. <i>essem</i> , který má platnost času vedlejšího

Grafické znázornění:

	<i>num id tibi daturus sim (daturus essem)</i>	
<i>Quaerit (quaesivit)</i>		<i>cum id acceperim (accepissem).</i>

Příklady

Věta (28) odpovídá příkladu *Quaerit, num id tibi daturus sim, cum id acceperim*. (konjunktiv *relaxaverint* vyjadřuje předčasnost před *futuri sint* a oba děje jsou následné vzhledem k *intellegitur*).

- (28) *Ex quo intellegitur, quales futuri sint, cum se plane corporis vinculis relaxaverint*. (Cic. *Cato* 81)

Z toho se dá usuzovat, jací budou, až se úplně osvobodí z pout těla.

Věta vedlejší s konjunktivem perfekta nebo plusquamperfekta závislá na infinitivu futura nebo na tvarech *-urus sim / -urus essem* může být někdy dvojznačná a vyjadřovat jak děj, který nastane, tak děj, který již nastal. Jak bylo naznačeno ve výše uvedených schématech, *fecerimus* ve větě *Dico eum quaesitum esse, quid fecerimus* „Říkám, že se bude ptát, co jsme udělali“ se může vztahovat k ději, který proběhl před *dico*, i na děj, který proběhne po něm, ale před *quaesitum esse*. Stejně tak se *fecerim* ve větě *Non dubito, quin quaesiturus sit, quid fecerim* „Nepochybuji, že se zeptá, co jsme udělali“ může týkat děje, který proběhl před *non dubito*, nebo děje, který proběhne po *non dubito*, ale před *quaesiturus sit*.

Na základě významu a kontextu je však obvykle zřejmé, o jakou možnost se jedná. Např. ve větě (29) je minulý význam slovesa *accusasset* naznačen adverbium *antea* a prokladem mezi dřívějším a očekávaným jednáním.

- (29) *Iste porro non dubitabat, quin is, qui alium antea studio adductus accusasset, sibi advenienti praesto esset futurus...* (Cic. *Verr.* II 3, 63)

Tenhle člověk nepochyboval, že ten, kdo předtím s horlivostí žaloval jiného, právě jemu hned při příchodu poskytne pomoc...

Příklady konjunktivů v některých druzích vět

Jak bylo uvedeno na začátku této kapitoly, konjunktivy způsobové závislosti se uplatňují v různých druzích vět. V některých větách se tak vyskytují konjunktivy, které se v nich mimo způsobovou závislost objevují zřídka nebo vůbec. Příkladem je konjunktiv plusquamperfekta *potuissent* ve větě s *quoad* (30), nebo konjunktiv perfekta *natus sis* ve větě s *antequam* (31). Konjunktiv se díky způsobové závislosti objevuje i ve větách, v nichž v nezávislém souvětí bývá pouze indikativ, viz *movisset* ve větě s *quoniam* (32).

- (30) *Iussi equidem ei nuntiari te, quoad potuisses, expectasse eius adventum...* (Cic. *Att.* 13, 7a, 2)

Přikázal jsem, aby mu bylo oznámeno, že dokud jsi mohl, čekal jsi na jeho příchod...

- (31) *Nescire autem, quid ante quam natus sis, acciderit, id est semper esse puerum.*
(Cic. orat. 120)
Nevědět, co se stalo předtím, než ses narodil, znamená zůstat stále dítětem.
- (32) *Censuerunt* [sc. senatores] *frequentes, quoniam Flaccum auctoritas patrum nihil movisset, ad populum cum Flacco agendum.* (Liv. 39, 39, 10)
Senátoři shromáždění v hojném počtu se usnesli, že se má Flakkův případ projednávat na sněmu, protože ho nijak nepohnula autorita senátorů.